

LUNDS
UNIVERSITET

Pedagogiska institutionen
Box 199, 221 00 Lund

Kurs: pedk01
Kandidatuppsats, 15 poäng
61-90 hp
Datum: 2008-06-05

Dyslexiidentifiering

– En kvalitativ studie om dyslexiupptäckter på gymnasiet

Nilay Useinovska och Helena Olivestedt

Handledare:
Elsie Anderberg

ABSTRACT

Arbetets art:	Kvalitativ studie om dyslexiupptäckter
Sidantal:	34 sidor
Titel:	Dyslexiidentifiering – En kvalitativ studie om dyslexiupptäckter på gymnasiet
Författare:	Nilay Useinovska och Helena Olivestedt
Handledare:	Elsie Anderberg
Datum:	2008-06-05
Sammanfattning:	<p>Vi har undersökt hur man identifierar dyslexi på gymnasienivå för att få svar på varför dyslexiproblematiken ser ut som den gör i högre utbildningar. Syftet med studien är att ur ett pedagogiskt perspektiv undersöka hur en process av dyslexiidentifiering ser ut på gymnasienivå samt se hur verktyg/metoder som tillhandahålls fungerar. Vårt arbete har utgått ifrån frågor som:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vilka erfarenheter har pedagoger på gymnasiet av dyslexiidentifieringar? • Hur fungerar resurser, såsom metoder och verktyg, är de tillräckliga för att upptäcka dyslektiker? <p>Forskningsområdet har angripits med en kvalitativ metod genom intervjuer med olika typer av pedagoger på fyra gymnasieskolor i södra Sverige. Resultatet av intervjuerna visade att dyslexiidentifieringen är ett komplext problem där språkets betydelse har stor vikt för upptäckterna. Som vi kan se utifrån intervjuerna är identifieringen resursstörd såtillvida att man har anpassat specialpedagogsbehovet. Vår slutsats är att dyslexiidentifiering är ett väldigt komplext problem med många faktorer att ta hänsyn till oavsett om det är på gymnasie- eller högre nivå därav upplevs medvetenheten och hjälpen inom kursen som ojämn. Slutligen önskar vi att det skulle forskas mer om tvåspråkighetens betydelse för dyslexiidentifiering.</p>
Nyckelord:	dyslexi, läs- och skrivsvårigheter, specialpedagog, språkbruk, skollag

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	i
Förord	3
1 Inledning	4
1.1 Syfte	6
1.2 Frågeställning	6
2. Begreppsdefinition	7
2.1 Dyslexi	7
2.2 Läsa	7
2.2.1 Morfem, Fonem och Grafem	8
3. Bakgrund	9
4. Skollag	11
5. Teoretisk genomgång	13
5.1 Läsproblem	13
5.2 Vem är dyslektiker?	14
5.3 Vad är orsaken till dyslexi	14
5.4 Undergrupper av dyslexi	15
5.5 ”Elever som behöver stöd men får för lite”	16
5.6 Utredningar	17
5.6.1 Kvalitativ och kvantitativ utredning	17
5.7 Hjälpmedel	19
5.7.1 Digitalt inläst material.....	19
5.7.2 Datoriserade hjälpmedel	19
5.8 ”Konsensusprojektet”	20
6. Metodredovisning	21
6.1 Studiens tillvägagångssätt	21

6.2 Val av metod	22
6.3 Urval av intervjupersoner	22
6.4 Avgränsningar	23
6.5 Etik	23
6.6 Validitet och tillförlitlighet	23
7. Resultatredovisning	25
7.1 Dyslexiidentifiering	25
7.2 Hjälpmedel och resurser	27
8 Diskussion	31
8.1 Kritisk granskning	34
8.2 Vidare forskning	34
Bilaga 1	37
Bilaga 2	38

"Lite hjälp är mer än ingen hjälp"

Källa: Svenskt ordspråk

Förord

Vi vill börja med att tacka alla som på något vis har bidragit med hjälp till vårt arbete.

Ett varmt tack till våra nära och kära, för ert ovärderliga stöd, vår handledare, för att du alltid tar dig tid för oss samt de personer som ställt upp på våra intervjuer, för att ni tog er tid och ställde upp. Det är tack vare alla er vi har kunnat färdigställa vår uppsats.

”Att börja med en inledning är bra, för då vet folk i alla fall att man har börjat”

Källa: Okänd

1 Inledning

Hela vårt samhälle utgår ifrån och är uppbyggt på att alla kan läsa och skriva. Det är en självklarhet och en mänsklig rättighet (åtminstone i Sverige). Men verkligheten ser faktiskt lite annorlunda ut. Det är inte så att vi är analfabeter men det finns en stor del av populationen som har problem med att tolka, förstå och reflektera över en texts innehåll. Enligt undersökningar som gjorts har åtta procent i Sverige låg läsförmåga, vuxna inkluderade. Vilket innebär att det finns 100 000 tals personer som upplever att de har svårigheter i sin vardag, både i skola och i yrkesliv, i mötet med skriftspråket. Dock är alla inte dyslektiker (URL 1). Det finns många förklaringar och orsaker till att det är på detta vis, vilka vi kommer att återkomma till längre fram i undersökningen. Dyslexi är förknippat med språkbruk och dyslexi är komplext. Detta är något som kan ses ur många perspektiv och kräver förståelse av hur språket är uppbyggt samt hur det används för att det ska bli en helhet av problemet.

Idén att skriva denna uppsats uppkom efter ett samtal vi hade med en funktionshindersamordnare på ett universitet. Hon berättade om studenter med läs- och skrivsvårigheter och de problem som finns i samband med att de ska börja sina studier. Hon upplevde att det finns en problematik i att man som student inte alltid är medveten om sitt funktionshinder. Samordnaren menar att dessa studenter kan delas in i tre grupper; de som är helt omedvetna om sitt handikapp och upptäcker det först under studietiden vid universitet/högskola, de som är medvetna men inte har fått adekvat hjälp samt de som känner till sitt handikapp och får det stöd och den hjälp som behövs.

Vi vill belysa denna fråga för att se vad ojämnheten kan bero på och valde därför att intervjua specialpedagoger vid olika gymnasieskolor. Under studiens gång visade det sig att det inte bara är specialpedagoger som arbetar med dessa frågor utan även andra pedagoger såsom lärare. För att det inte ska bli rörigt för läsaren har vi valt att använda pedagoger som ett samlingsord för både lärare, specialpedagoger och rektorer. Genom intervjuer med pedagoger ville vi söka svar på hur de arbetar för att upptäcka dyslexi hos elever på gymnasiet. Anledningen till att vi valt att göra studien på gymnasiet är att vi känner att det är den instans som närmast föregår högre utbildning och att när man kommit så långt som gymnasiet borde man enligt oss ha någon sorts uppfattning om huruvida man är dyslektiker eller inte.

Vi kan inte i denna undersökning se förbi språkets betydelse. I dagens informationssamhälle är språkförståelse viktigare än någonsin i den bemärkelsen att vi snabbt behöver kunna förstå det vi läser och hör för att göra oss en bild av dess relevans. Läs- och hörförståelsen är viktig också ur den aspekten att vi behöver kunna reflektera över textens trovärdighet i dess kontext. Det finns många som har problem med läs- och hörförståelse av olika anledningar men oavsett om de är dyslektiker,

invandrare eller av andra orsaker inte kan förstå fullt ut vad man läser är det för den enskilde individen ett handikapp. Så vårt språkbruk och vår språkförståelse har betydelse i denna kontext. För att ge ett lite annorlunda perspektiv på språkets mångsidighet vill vi ta Althoff (1999) till hjälp. Enligt författaren kan man göra om tretton ord i en mening på över sex miljarder olika sätt. Det skulle, menar Althoff kunna sysselsätta en heltidsanställd i 12 000 år. Det är stort om man betänker att det rör sig om bara tretton ord och att det i Svenska Akademiens Ordlista finns 120 000 ord (all slang exkluderad). Vilka oändliga kombinationer! Det är inte svårt att med denna vetenskap förstå hur komplicerad språkförståelsen kan te sig för en dyslektiker och/eller en tvåspråkig individ.

Men för att komplicera det lite ytterligare måste vi även ta hänsyn till att språket också är kulturellt betingat. Det är inte bara språket som är relevant i dyslexidiskursen (med diskurs menar vi inom detta specifika område, Winther Jörgensen & Phillips, 2000) utan våra inlärd erfarenheter påverkar också hur vi använder vårt språk. Bourdieus begrepp habitus innebär att individens erfarenheter och kunskaper hjälper individen att förstå samhället och språket. Habitus menar Bourdieu sker spontant, utan att individen är medveten om det. Det vill säga att habitus är individens omedvetet inlärd erfarenheter och klassrelaterade handlingar. Habitus kopplar vi samman med det sociokulturella perspektivet. Detta för att individen präglas av sin uppväxt och sina tidigare erfarenheter (Andersen & Kaspersen, 1999; Bourdieu, 1994).

Säljö (2005) uttrycker det på ett annat vis, han menar att våra omedvetna inlärd erfarenheter sen urminnes tider tillbaka är vårt "kollektiva minne". Han menar att vi omedvetet använder oss av dessa minnen för att slippa "uppfinna hjulet om och om igen

”Början är hälften av det hela”

Källa: Platon

1.1 Syfte

Syftet är att ur ett pedagogiskt perspektiv undersöka hur en process av dyslexiidentifiering ser ut på gymnasienivå samt se hur verktyg/metoder som tillhandahålls fungerar.

1.2 Frågeställning

Utifrån syftet har två frågeställningar formulerats:

- Vilka erfarenheter har pedagoger på gymnasiet av dyslexiidentifieringar
- Hur fungerar resurser, såsom metoder och verktyg, är de tillräckliga för att upptäcka dyslektiker?

”Det är bättre att fråga och verka dum, än att inte fråga och förbli dum”

Källa: Kinesiskt ordspråk

2. Begreppsdefinition

För att möjliggöra en djupare förståelse av problematiken kring dyslexi och läs- och skrivsvårigheter för läsaren börjar denna uppsats med att klargöra vissa begrepp.

2.1 Dyslexi

Enligt Höien & Lundberg (1999) kommer ordet *dyslexi* från latin och betyder svårigheter med skrivna ord och betecknar stora och ihållande lässvårigheter. *Dys* betyder svårigheter och *Lexia* betyder ord. Dyslexi är en del av läs- och skrivsvårighetsproblematiken.

Dyslexi är ett ganska svårdefinierat begrepp med många snarlika förklaringar, en bra definition finns på Svenska Dyslexiföreningens hemsida. Det är en översättning av ”The International Dyslexia Association 1994”:

Dyslexi är en av flera olika inlärningssvårigheter. Det är en specifik språkbaserad störning med konstitutionell bakgrund som yttrar sig i svårigheter att avkoda enskilda ord. Vanligen avspeglar den en otillräcklig fonologisk bearbetningsförmåga. Dessa svårigheter i att avkoda enskilda ord avviker ofta från det som kan förväntas i relation till ålder och andra kognitiva förmågor; de är inte beroende på en allmän utvecklingsstörning eller sensorisk funktionsnedsättning. Dyslexi visar sig i olika former av språkliga svårigheter. Ofta förekommer problemen i läsning tillsammans med påtagliga problem att tillägna sig färdigheter i skrivning och stavning (URL 2).

2.2 Läsa

Ett annat begrepp som kan anses relativt självklart är ordet ”läsa” men som i detta sammanhang kanske behöver förtydligas. Läsning är enligt Elbro (2004) avkodning (identifiering och igenkännande av ord) + förståelse (resultatet av tolkningen av språkliga medel). När man fördjupar sig i förståelsen av avkodning stöter vi på ett annat ord som kanske inte är lika självklart, fonologi. Fonologi är enligt nationalencyklopedin (URL 3) vetenskapen om språkens ljudstruktur. För att förtydliga detta lite ytterligare menar Wellros (1998) att ord är ljudkombinationer som oftast består av en mängd olika kedjor av ljud som var och en bidrar till betydelsen och ibland är avgörande för betydelsen. En ihopkopplad kedja av ljud bildar ett ord och ibland kan ljuden var för sig skilja ett ord från ett annat, till exempel rosor, riset, ruset, raset, röset, reser, ryser.

2.2.1 Morfem, Fonem och Grafem

Morfem, Fonem och Grafem är inga centrala begrepp i studien men för att förstå språkets uppbyggnad i detta sammanhang och problematiken runt dyslektikern vill vi gärna belysa detta område.

Ett morfem är den minsta betydelsebärande delen av språket. Vi kan ta några olika ljud, fonem, till exempel r, o, s. Var för sig har de ingen speciell betydelse, det är först när man sätter samman dem som det sker, ros. Det är inte så enkelt att man kan säga att varje bokstav motsvarar ett fonem. Bokstaven *o* kan ju uttalas både lång [o:] och kort [o]. De tecken som symboliserar olika ljud, bokstäverna, kallas grafem. Grafemen kan ses som skriftspråkets motsvarighet till talspråkets fonem. I skrift är det dessa som är de minsta betydelseskiljande enheterna, och grafemen kan alltså ses som skriftspråkets motsvarighet till talspråkets fonem. De skrivna orden *zon* och *son* skiljs åt med grafemen *z* och *s* (Andersson, 1993).

För att kunna läsa och skriva måste man lära sig sambanden mellan skrivtecken (grafem) och ljud (fonem) i det talade språket som den alfabetiska skriften baseras på. En förutsättning för en säker läs och skrivförmåga är att kunna känna igen och komma ihåg olika ljud i språket. Det alfabetiska systemet bygger på att varje bokstav i princip ska representera ett ljud. De ljud som varje bokstav representerar har inte ensamt någon betydelse. Den uppstår först när ett fonem läses ihop med andra fonem i vissa kombinationer. Dessa ljud smälter vid uttalet ihop till något annat än vad deras uttal i tur och ordning annars skulle bli. Denna samartikulation eller koartikulation gör läsningen svår att lära sig (Stadler, 1998).

”Om du tror att du vet allt är du dåligt underrättad”

Källa: Kinesiskt ordspråk

3. Bakgrund

Den viktigaste uppgiften för specialpedagoger som arbetar på gymnasieskolor är att ge elever med särskilt stödbehov en handledning i undervisningen i form av adekvat hjälp. Genom gemensamt arbete med andra lärare driver specialpedagoger även ett utvecklingsarbete för att förbättra och förändra arbetsmetoder och arbetssätt. De gör pedagogiska utredningar och hjälper till att utforma åtgärdsprogram för att stödja elever med särskilda behov (URL 4).

Det är svårt att beräkna det exakta antalet individer som har dyslexi då det har varit svårt att veta var gränsen för dyslexi ska dras. En orsak är att människor behärskar läsning och skrivning på olika nivåer (URL 5). Hur många individer i Sverige som är påverkade av dyslexi är svårt att fastställa, eftersom gränsen för något som ska kallas svårighet blir väldigt komplext, och denna gräns dras på olika sätt i olika sammanhang. Man kan som nämnts ovan inte ange det exakta antalet för hur många personer som är drabbade av denna svårighet. Om man vill ange en procentuell bedömning av befolkningen med läs- och skrivsvårigheter ligger denna på cirka 5-8 procent.

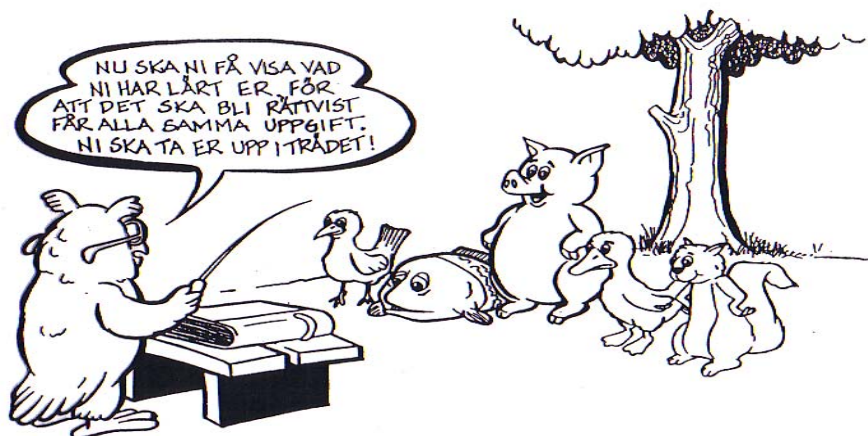
En IALS-undersökning (International Adult Literacy Survey) som gjordes på vuxna 1996 visade att 8 procent i Sverige hade låg läsförmåga, det visade sig även att fler män än kvinnor har läs- och skrivsvårigheter (URL 1). Även en annan studie som gjorts där de studerat barnens språkutvecklingsproblem visar tydligt att pojkar har dyslexi 3-5 gånger mer än flickor (Ericson, 2007).

Dyslexi eller specifika läs- och skrivsvårigheter anses idag som ett varaktigt funktionshinder. Med tanke på kraven människor ställs inför i dagens samhälle kan ett funktionshinder ses som ett allvarigt handikapp. Detta handikapp innebär att individen har en viss svårighet med att läsa och skriva eftersom de språkliga färdigheterna är en stor del av ens tillvaro (Ericson, 2007).

Ett viktigt verktyg är de olika hjälpmedel som finns till hands. För själva dyslexin kan inte behandlas, man kan inte bli av med den, men med hjälpmedel kan det underlätta tillvaron. Hjälpmedlen används för att individen ska få en lättare tillvaro och att det inte ska kännas som ett hinder. De adekvata verktygen skall underlätta de vardagliga sysslorna. Dessa verktyg skall bidra till att eleven kan leva ett normalt och aktivt liv, där ens handikapp inte görs synligt och därmed kan de leva med samma villkor som de som inte har ett funktionshinder. Med olika sorters hjälpmedel underlättar det för individer att lättare kunna delta i olika moment allt efter individens individuella behov.

Wertsch (1998) menar att de fysiska och språkliga redskap som hjälper individen i sin vardag är medierande redskap. Genom att elever använder sig av dessa redskap lär de sig att hantera dem och ökar därmed sitt lärande. Nedanstående bild illustrerar ett konkret fall. Figuren illustrerar att alla är olika individer och därmed inte kan antas ha samma förutsättningar. För att alla djur ska kunna komma upp i trädet behöver till exempel fisken hjälpmedel för att kunna uppnå samma mål som till exempel ekornen.

Detsamma gäller för elever, alla är olika individer. Med rätta verktyg/medierande redskap kan alla få likvärdiga möjligheter. Målet måste ändå vara att varje elev ska kunna klara sig i samhället med samma villkor som de som inte har ett funktionshinder där kan de vara en del av samhället (Rabe, 1996).

Figur – Undervisande ugglor (Lånad från dyslexiföreläsning på Luleå Tekniska Universitet)

Detta resonemang är helt i linje med Emanuelssons diskussion. Enligt Rabe (1996, sid. 17) anser Ingemar Emanuelsson att

Skolans uppgift är att motverka att svårigheter uppkommer, dvs. förändra villkoren för den sammanhållna gruppens gemenskap så att den ska ge bättre möjlighet till helt och fullt deltagande för alla elever.

Emanuelsson anser att dyslexihjälpmiddel är viktiga för att individer med handikapp ska kunna integreras med övriga elever och för att de ska kunna delta i skolverksamhetens aktiviteter med minimala hinder (ibid.).

”Man lär inte för skolan utan för livet”

Källa: Latinskt ordspråk

4. Skollag

Skolan är som vi tidigare nämnt styrd av olika styrdokument såsom läroplan och skollag. Dyslektiker har enligt dessa styrdokument rättigheter som skolan måste beakta. Det finns ingen specifik lag för dyslexi utan det ingår i de styrdokument som innefattar barn och ungdomar med särskilda behov. I skollagen (Sveriges Rikes Lagar) kan man hitta de grundläggande målen och riktlinjerna som måste följas. Det är riksdagen och regeringen som har beslutat dessa lagar. Kommuner och andra huvudmän måste sedan se till att dessa linjer följs upp. Varje skolform är indelade i respektive kapitel, men här tas det upp vilka skolformer som ska finnas inom det offentliga skolväsendet. Dessa är de allmänna föreskrifterna för de allmänna skolformerna. När det gäller Friskolor finns särskilda förordningar. Med friskolor menas att det är en enskild fysisk eller juridisk person som startar skolan enligt 1 kapitlet 3 § Skollagen (1085: 1100). I lagen om friskolor handlar det mer om skolans uppbyggnad men lagen för elever med funktionshinder är densamma som står under de allmänna lagarna och förordningarna.

Skollag (1985: 1100)

1 kap. Allmänna föreskrifter:

1 § För barn och ungdomar anordnar det allmänna utbildning i form av förskoleklass, grundskola och gymnasieskola samt vissa motsvarande skolformer, nämligen särskola, specialskola och sameskola.

Förskoleklassen, grundskolan, gymnasieskolan, särskolan, specialskolan och sameskolan bildar *det offentliga skolväsendet för barn och ungdom*. Dessutom finns särskilda utbildningsformer som anordnas av det allmänna för dem som till följd av sjukdom eller av annat skäl inte kan delta i skolarbetet inom det offentliga skolväsendet.

I följande paragraf i skollagen tas rätten till utbildning för alla barn och ungdomar upp. I andra stycket står det ”I utbildningen skall hänsyn tas till elever i behov av särskilt stöd”. Förut stod det ”barn med särskilda behov” vilket nu har ändrats. De som behöver särskilt stöd kan bland annat vara de elever som har funktionshinder som dyslexi eller läs- och skrivsvårigheter.

2 § 2 st. Utbildningen skall ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmen, främja deras harmoniska utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. I utbildningen skall hänsyn tas till elever i behov av särskilt stöd.

I propositionen 1998/99:105 förde staten samman en kommitté som fick namnet FUNKIS. Kommittén sattes samman för att de skulle diskutera hur de skulle fördela ansvaret mellan kommunen, staten och landsting gällande det offentliga skolväsendet och friskolorna. I propositionen diskuterades även hur man skall gå till väga för att skolorna ska kunna vara för alla, oavsett vilket funktionshinder eleven har. För att kunna nå detta mål måste utbildningen vara densamma för alla och inneha god kvalité, alla ska kunna få stöd och likvärdiga villkor måste nås.

Om det genom uppgifter från skolans personal, en elev, dennes vårdnadshavare eller på annat sätt har framkommit att eleven behöver särskilda stödåtgärder, skall rektorn se till att ett åtgärdsprogram utarbetas. Eleven och elevens vårdnadshavare skall ges möjlighet att delta vid utarbetandet av programmet.

Värt att notera är att det som skiljer en elev med diagnos dyslexi från att inte ha en diagnos (bara läs- och skrivproblem men ändå vara i behov av specialundervisning) i denna kontext är att om man har en diagnos har man enligt lag rätt till hjälpmedel. Har man ingen diagnos kan man inte kräva att få hjälpmedel.

”Det krävs ett helt nytt sätt att tänka för att lösa de problem vi skapat med det gamla sättet att tänka”

Källa: Albert Einstein

5. Teoretisk genomgång

Att hitta forskning om dyslexi och läs- och skrivsvårigheter är inte speciellt svårt. Man har studerat fenomenet sedan slutet på 1800-talet och det finns en del dokumenterat. Det var i och för sig först på 1970-talet som forskningen kom i gång på allvar och därefter har det gjorts alla upptänkliga varianter, både nationellt och internationellt om varför man får dyslexi, vad det innebär och vilka stödåtgärder som fungerar bäst. Man har i huvudsak ägnat sig åt fallstudier men på senare tid har även populationsbaserade tvärsnittsstudier och longitudinella studier som kontrollerade experiment tagit sin plats i forskningen (Myrberg & Lange, 2005). Det som också är nytt och lite mer intressant idag är att forskningen har blivit mer gränsöverskridande. Man studerar idag dyslexi inte bara inom pedagogiken utan även inom neuroforskningen, inom psykologin och inom genforskningen (Borgström, 2006). Dessutom har man börjat intresserat sig för ett större problem som uppmärksammas idag, det vill säga andra former av läs- och skrivsvårigheter och då kanske främst textförståelseproblem hos både barn, ungdomar och vuxna. Där har man funnit att de som redan läser dåligt blir sämre och att de som läser bra blir bättre. Det har också visat sig att det är fler som läser sämre än tidigare vilket man bland annat menar skulle bero på att det ställs högre krav av och i samhället idag än det gjorts tidigare och att vi även har ett större informationsflöde nu (Ericson, 2007).

5.1 Läsproblem

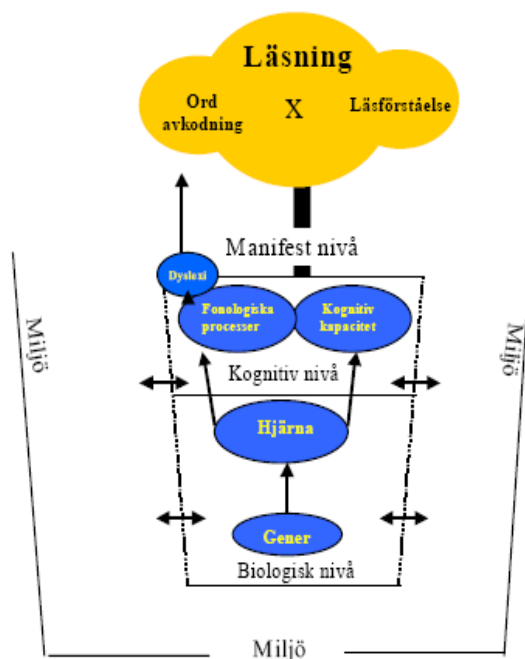
Vår hypotes är att det finns elever som ”faller mellan stolarna” i processen på grund av att det inte är helt lätt att diagnostisera dyslexi och att de som har fått diagnosen inte alltid får det stöd dem har rätt till. Detta leder till att man upplever att det finns en ojämn fördelning av stödåtgärder hos de elever som kommer till universitet och högskolor. Men som vi nämnt är det en ganska komplex problematik, läs- och skrivsvårigheter och dyslexi går hand i hand vilket Stefan Samuelsson (2002) visar i sin artikel. Han beskriver där en undersökning som gjorts av Svanfeldt (2002). Studien är en populationsbaserad undersökning och syftet är att studera förekomsten av olika typer av läsproblem med fokus på frågan: hur vanligt är det med läsproblem av dyslektisk karaktär (ordavkodningsproblem) jämfört med generella läsförståelseproblem? Studien omfattade 224 elever, av dessa var 4 elever av invandrarbakgrund, på en mellanstadieskola i Mellansverige. 74 av eleverna gick i år 4, 69 i år 5 och 81 i år 6. 104 var flickor och 120 var pojkar och upptagningsområdet innefattade både villa- och hyreshusområden. I Samuelssons artikel har man valt att redovisa 6 olika uppgifter, ordkedjor, hörförståelse, ordförståelse, fonologiska val och ortografiska val. Uppgifter med ordkedjor och hörförståelse är de tester som användes för att hitta de elever som har avkodnings- och förståelseproblem. Det man kom fram till i Svanfeldts undersökning enligt Samuelsson (2002) var att det tycks finnas fler med

förståelseproblem än dyslektiska elever och att det spelar ingen roll om eleven själv läser texten eller om eleven får den uppläst. Samuelsson avslutar artikeln med att konstatera att en stor grupp elever har förståelseproblem inte bara genom textläsning utan de har även problem med att tillgodogöra sig muntlig kunskapsöverföring.

5.2 Vem är dyslektiker?

Den frågan har Idor Svensson (2003) ställt sig. Han har i sin doktorsavhandling studerat hur man utreder och avgör vem som har dyslexi. Avhandlingen består av fyra studier, två om elever på särskilda ungdomshem, en om en familj (med många som har problem med att läsa och skriva) och en sista studie som handlar om elever i årskurs 3 med skriftsvårigheter. Han har utgått ifrån att dyslektikern främst har fonologiska problem.

Svensson (2003) har för att förtydliga dyslexins komplexitet satt samman Frith och Lundbergs (1997, 2002 och 1999) modeller och gjort en illustration i form av en blomkruka där jordlagret står för den *biologiska nivån*, gener och hjärnstruktur. Högre upp i krukans jordlager symboliseras av den *kognitiva nivån* såsom kognitiva kapaciteter, minne och intelligens. Stjälken och blomman beskriver den *manifesta nivån*, det vill säga det synbara till exempel svårigheter med skrift. Runt om hela krukans ligger miljöpåverkan. Nedan illustreras "krukans" vilken är hämtad från dyslexiföreningens hemsida (URL 1).

5.3 Vad är orsaken till dyslexi

Enligt Myrberg (2007) finns det genom historien många tänkbara orsaker till dyslexi. En del av förklaringarna är lite förlegade idag, som att dyslexi är ett synproblem, där begreppet "ordblindhet" har sin uppkomst och fortfarande lever kvar, dock inte i

forskningssammanhang. Men synen har betydelse i den bemärkelsen att vi använder ögonen när vi läser och man kan mäta ögonrörelserna genom elektriska aktiviteter från musklerna runt ögonen eller genom att utnyttja reflexerna från infrarött ljus från hornhinnan. Detta gör man enligt Höien och Lundberg (1997) för att fastställa hur ögat rör sig när vi läser, det rör sig ryckvis och det kallas för sackadisk rörelse. Utifrån dessa mätningar har man i studier sett att dyslektiker har ögonrörelser med många osystematiska sackader vilket försvårar läsningen.

Andra forskare menar, enligt Myrberg (2007), att dyslexi skulle ha något med hörselsinnet att göra, andra att det beror på perceptionen (varseblivning) av vissa språkliga stimuli. Studier har kommit fram till att barn med dyslexi har specifika problem med taleperception, men inte generella problem med auditiv (hörsel) perception.

Däremot råder det stor enighet inom forskningen att dyslektiker har fonologiska problem. Men inte heller här är man helt eniga. Det finns forskare som menar att läs- och skrivsvårigheterna grundar sig i visuella problem och att man skulle ha en störning i att uppfatta snabba rörelser eller förändringar. Vidare menar Myrberg (ibid.) att om dessa funktioner är störda skulle läroprocessen kunna påverkas negativt. Man har, enligt Myrberg funnit i olika undersökningar att barn med dyslexi har sämre funktionsnivå än barn utan dyslexi inom olika områden där perceptuella och sensoriska funktioner ingår som till exempel att upptäcka om ett ljus flimrar.

Men den mest relevanta modellen är kanske den fonologiska förklaringsmodellen där man redan för 30 år sedan tog betydelsefulla steg i den riktningen. Myrberg (ibid.) skriver att Liberman och Shankweiler gjorde en rad olika studier tillsammans som pekade på att barn med stora läs- och skrivsvårigheter hade stora problem med att uppfatta språkljud och stavelser i talande ord. De år innan barnet börjar skolan anser både Myrberg (ibid.) och Elbro (2004) vara då den fonologiska medvetenheten utvecklas, främst av genetiska faktorer men man kan inte utesluta den variation det finns i miljön och hur den påverkar den språkliga utvecklingen. Ju mer variation desto mindre roll spelar det genetiska arvet eller som Myrberg (2007) skriver ”Ju större genetisk belastning desto mindre miljöbelastning krävs för att man skall hamna i zonen för läs- och skrivsvårigheter”. I Myrbergs avhandling kan man läsa att man i oberoende studier har lokaliserat områden på kromosomerna 1, 2, 3, 6, 15 och 18. Det har dessutom gjorts tester enligt Myrberg där man undersökt sexmånaders barn med ERP (Event Related Potentials i Höien & Lundberg, 1997, sid. 187) där föräldrarna har dyslexi och hittat annorlunda svarsmönster än på barn utanför riskzonen.

5.4 Undergrupper av dyslexi

Som vi skrivit tidigare är dyslexi svår att upptäcka. Genom historien har man gjort försök att kategorisera olika typer av dyslexi för att underlätta förståelsen av problemet. I vetenskapsrådets rapportserie 2:2007 finns en omfattande kunskapsöversikt om dyslexi. Det är en avhandling av professor Mats Myrberg. Han börjar med att ta upp hur forskningen sett ut historiskt samt hur det nordiska samarbetet har fungerat. En av förgrundsgestalterna inom denna diskurs är Hans-Jörgen Gjessing, professor i pedagogisk psykologi i Bergen. Han blev känd på 1950-talet för sina undergrupper av dyslexi; Auditiv dyslexi, visuell dyslexi, audiovisuell dyslexi, emotionell dyslexi, pedagogisk dyslexi samt andra dyslexiformer.

Höien och Lundberg (1997) menar att anledningen till att man försökt kategorisera dyslektiker är att man skulle kunna effektivisera undervisningen genom att anpassa det pedagogiska upplägget till de speciella behov som finns. Men det har senare visat sig vara svårt då problemet är komplext som det är, men begreppen dyker fortfarande upp i olika dyslexitester.

På mitten av 1970-talet tog Gjessing kontakt med Ingvar Lundberg från Umeås Universitet och Mogens Hansen i Ljungby med en förfrågan om samarbete och det är här som det nordiska samarbetet börjar med det s.k. Bergen-projektet. Här skulle man screena av elever i åk 2 från fyra kommuner för att få en bedömning av dyslexins prevalens (term inom epidemiologin för den andel av befolkningen som en viss tid har en viss sjukdom) men även för att få ett underlag till en diagnostisk och behandlingsmässig fas. Detta projekt fick en stor och vetenskaplig pedagogisk vinst med flera doktorsavhandlingar, artiklar och böcker som följt vilka har haft betydelse för modern forskning. Umeås Universitet samarbetade senare även enligt Myrberg (2007) med Danmark och Finland.

5.5 ”Elever som behöver stöd men får för lite”

För att ytterligare peka på dyslexiupptäckternas svårigheter behöver vi mer kunskap om vad som sker inom denna diskurs (inom detta specifika område) ute i våra skolor.

En rapport (URL 6) som vi känner är relevant för vår studie är en sammanfattning av en uppföljningsstudie på två tidigare genomförda undersökningar som gjorts på uppdrag av skolverket 2002. Rapporten är gjord av Wester & Eriksson 2003 och den bygger på en fallstudie av tio skolor och analysen utgår från de studerade skolornas verklighet. Syftet med avhandlingen är att se om det går att urskilja särskilda kännetecken hos de elever som får extra stöd i skolan samt att se på etnicitet, kön och socialgruppsstillhörighetens betydelse i denna kontext. Man har även valt att göra en kartläggning över vilka elever skolorna anser skulle behöva mer stöd än de får idag. Man har intervjuat cirka 50 rektorer, lärare och specialpedagoger, 25 elever och deras föräldrar. Studien bygger på en elevbas på ungefär 2300 elever och av dessa är det knappt 700, det vill säga drygt 30 %, som får det stöd de är berättigade till. Det finns inga signifikanta skillnader mellan pojkar och flickor vad det gäller bristande stöd och barn med ensamstående förälder får heller inte mindre stöd än de barn med två föräldrar.

Det har enligt Wester & Eriksson konstaterats i tidigare studier att det finns ett samband mellan socialgruppsstillhörighet och specialpedagogiskt stöd, men i studien är det stor variation mellan skolorna så man kan inte säga att det finns något entydigt samband. Man kan däremot se att det i vissa skolor är arbetare, studerande och arbetslösa barn som inte får sina behov av särskilt stöd tillgodosett. Det är stora skillnader skolorna emellan om vad skolorna anser att de skulle behöva i form av stöd men i princip alla skolor uppger resursbrist som orsak till varför det förhåller sig på detta vis. Avslutningsvis menar Wester & Eriksson att undersökningen visar att de som inte får stöd trots att behov finns är ofta antingen tysta, initiativsvaga och blyga eller utagerande och stökiga. Dessutom visade studien att de tvåspråkiga barnen var överrepresenterade och att de inte fick det stöd de var i behov av. I de fall då eleven blir stökig blir konsekvenserna att man lägger resurserna på att hålla dessa barn lugna och åtskilda från klassen, när de i själva verket kanske är dyslektiker och skulle behöva en helt annan typ av stöd. Man lägger åtgärden på beteendet för att få eleven att uppträda så normalt som

möjligt. Slutligen menar man att det tas för givet att det är eleven som behöver särskilt stöd men man riskerar att se förbi skolans definition av särskilt stöd. Vidare menar Wester & Eriksson att några viktiga frågor man bör ställa i detta sammanhang är: vilka analyser har gjorts i samband med klassrumssituationen? Hur ser personalens kompetens ut? Hur fungerar olika gruppammansättningar? Hur fungerar ledningen och vad anses som avvikande och inte?

5.6 Utredningar

För att ta reda på varför ett barn har svårt med att läsa och skriva bör man ta reda på vilka hinder utvecklingen har hos barnet i just detta. Vad vi sett i ovanstående genomgång kan det vara oerhört många faktorer som har stor påverkan på problemet. Ibland kan fallet vara att individen har dålig syn vilket kan leda till läs- och skrivsvårigheter, då kan en synundersökning hos en optiker ge svaret. Ett annat sätt att få svar på dessa oklarheter är att en lärare gör pedagogiska utredningar i form av olika tester (Ericson, 2007). Just oklarheten kan vara svårt att bära för många, precis som Ericson själv skriver:

Ett barn med läs- och skrivsvårigheter har rätt att få veta varför det läser och skriver dåligt, dvs. har rätt att få en diagnos och dessutom adekvat hjälp (Ericson, 2007 sid. 37)

Vill man komplettera utredningarna så kan man gå till en logoped. På arbetsförmedlingens hemsida beskrivs logoped på följande sätt:

Logopeder arbetar med människor i alla åldrar som har svårigheter att kommunicera. Du utreder, diagnostiserar och behandlar störningar i människors språk-, tal-, röst- och sväljningsförmåga. För att bedöma patienternas störningar använder du olika logopediska test i kombination med att du observerar och intervjuar patienten om besvären och om bakgrunden till dem (URL 7).

Även läkare, psykologer och sjukgymnaster kan komplettera utredningar kring individens svårigheter, för att kunna få en helhetsbild utav individens problem för de psykosociala konsekvenserna (Ericson, 2007).

Men är dessa utredningar verkligen nödvändiga? Ericson beskriver varför det är relevant att göra en utredning på följande sätt:

Målet med en utredning skall vara att ge en helhetsbild av elevens situation, av starka och svaga sidor, så att man tillsammans med eleven kan välja en lämplig åtgärd (Ericson, 2007 sid. 97).

Vi kommer nedan att beskriva några olika tester för utredningar av läs- och skrivsvårigheter, främst de som kom fram under intervjuerna.

5.6.1 Kvalitativ och kvantitativ utredning

Man kan välja på att göra kvalitativa eller kvantitativa utredningar. Dessa två metoder skiljer sig åt. Till att börja med vill vi beskriva den kvalitativa metoden. Denna metod utförs i samverkan mellan pedagogen och individen. Pedagogens uppgift är att komma fram till hur eleven läser och skriver för att sedan kunna veta vad eleven behöver för att kunna lära sig bättre och finna en bättre lösning till dennes situation. Pedagoger måste

kunna få en klarhet i individens läge samt veta vilka läs - och skrivkunskaper individen har.

Den andra utredningsmetoden är kvantitativ, den används för att man ska kunna se vilka läs- och skrivkunskaper individen besitter. Det test man tillämpar i denna metod är en normaliserad skala för att veta i vilket ”grupp” individen tillhör. Ericson skriver att Egidius beskriver det på följande sätt:

Tanken med test av olika slag är att man skall kunna registrera förekomsten av och mäta styrkan i egenskaper eller skickligheter i färdigheter (Egidius, 1994 sid. 542 ref. i Ericson, 2007 sid. 99).

5.6.2 Screening

Den grundläggande kvantitativa utredningen av dyslexi är ett speciellt läs- och skrivtest där man tittar på verbala färdigheter. Testet kallas Screening. Det finns i dag ett antal tester som kartlägger svårigheter på gruppnivå. Screening är ett av de tester som görs i grupp. Detta test ger en klar insikt av vilken nivå gruppen samt vilken nivå den enskilda individen är på. Ett välkänt screeningtest är de nationella proven. Syftet med screening är att identifiera individer som bör följas upp med individuella diagnoser. Ett av de tester som används hos eleverna i första året på gymnasiet är utvecklad av pedagogen Maj-Gun Johansson, där man tittar på klassdiagnoser i läsning och skrivning.

Ls [läs- och skrivtest] är avsett att användas för att få vetskap om vilka elever i en klass som har bristfällig avläsningsteknik samt att i arbetet med enskilda elever ge möjlighet till en kvalitativ analys av läs- och skrivfunktionen som underlag till individuellt anpassade åtgärder (Ericson, 2007 sid.121).

Screeningtesten består enligt Ericson (2007 sid.121) av:

- Avläsning av ord
- Avläsning av nonsensord
- Ordförståelse I, II
- Läsförståelse I, II, III
- Diktamen I, II, III

Poängen med denna sorts test är att se om eleven är innehållsorienterad eller ord för ord-orienterad.

När ett screeningtest är klart följs elever med låga resultat upp. Detta leder till ett individuellt anpassat test. Det finns väldigt många olika tester som till exempel Basis språk och bokstav, Basis text och ord, ordläsningprov och lästest. Det finns många lästester och värt att nämna är Sigrid Madison, speciallärare i Lund, som har utvecklat ett antal av dessa tester. Några av dessa heter ”Madison ord-2 min”, ”48 ord- läsriktning höger – vänster” och ”tystläsning med läsförståelsekontroll”. Dessa tester är utvecklade för att kunna användas i alla åldrar. De tester som används på elever från skolår 9 och uppåt heter ”Delfinön” och ”Jerusalem”.

Ytterligare en annan dyslexiscreening för ungdomar och vuxna heter "Duvan". "Duvan" mäter som regel sex olika delprover genom individuella prestationer och ett prov på individens självskattning. Testet är utformat av Ingvar Lundberg och Ulrika Wolff. Denna test är utarbetat utifrån det fonologiska antagandet där man systematiskt beskriver elevernas fonologiska skickligheter.

5.7 Hjälpmedel

Som vi nämnt tidigare är de pedagogiska verktyg som finns till hjälp för att utjämna villkoren för elever med behov av särskilt stöd. Vi kommer i resultatdelen att redovisa vilka hjälpmedel som finns att tillgå hos våra informanter, men vi känner att vi här vill förtydliga några utav dem.

5.7.1 Digitalt inläst material

Hjälpmedel för elever med läs- och skrivsvårigheter började användas i mitten på 90-talet av skolverket med avsikt att bedöma värdet av lärarnas pedagogiska förmåga att förstå och hjälpa eleven. Hjälpmedlet fungerar på så sätt att elever med svåra läs- och skrivkunigheter använder sig av olika läromedelskassetter i undervisningen i form av "talböcker" och "kassettböcker". Talböcker kan inte köpas utan bara lånas på bibliotek och finns som skönlitteratur, facklitteratur samt barn- och ungdomsböcker. Kassettböcker är också böcker inlästa på band men kan dock köpas i bokhandeln.

Den senaste använda digitala tekniken för inläsning av litteratur kallas för *Daisyspelaren*, som är en speciell och modern talboksspelare. Med hjälp av en dator kan man göra denna nya teknik möjlig för att lyssna på inspelad litteratur (Ericson, 2007).

5.7.2 Datoriserade hjälpmedel

De individer som använder sig av datorn som hjälpmedel anser sig ha fått positiva resultat samtidigt som lärarna fått en gynnsammare pedagogisk bedömningsförmåga. Det utmärkande med datoriseringen är att nya hjälpmedel framställs och uppgraderas i ett allt snabbare tempo. Datoranvändningen har ökat motivationen och öppnat ett helt nytt perspektiv för elever med svårigheter att göra skolarbeten. Ericson (2007) har nedan hänvisat till fyra positiva egenskaper från hjälpmedelsinstitutet som har utvecklats parallellt med datoriseringen:

- Datorn ger möjlighet till individuell anpassning.
- Datorn höjer förmågan till skriftligt formulerande.
- Datorn ger möjlighet att förbättra barnens förmåga till automatiserad kunskap när det gäller exempelvis tabeller, stavning och glosor.
- Vid arbete med pedagogiska program får eleven omedelbar feedback. Det finns program som övar upp färdigheter som fonologisk medvetenhet och avkodningsförmåga. Det finns även program som övar upp läshastigheten, läsförståelse, studieteknik och rättstavning. (Ericson, 2007 sid. 142)

5.8 ”Konsensusprojektet”

Bland det senaste inom dyslexiforskning är att man har tagit bort fokus ifrån metoder, på grund av att metoder fungerar olika på olika individer. I dag lägger man mer fokus på hur man bemöter dyslektiker vilket konsensusprojektet bevisar.

I den här studien där även Myrberg var involverad tillsammans med Lange (2006 ref. i Myrberg, 2007) har man konstaterat genom intervjuer att istället för att rekommendera en viss metod vill man lägga fokus på ett antal generella krav för att förebygga läs- och skrivsvårigheter. Några av dessa krav är *extra tid och omsorg* för barn i riskzonen eller att *träna elever att ta risker* för att öka på självkänslan.

Urvalet av informanter i ovannämnda studie bestod av samtliga forskare som disputerat på något område om läsläring, läs- och skrivsvårigheter och läs- och skrivpedagogik i Sverige samt att de ska vara aktiva forskare eller lagt fram en doktorsavhandling de senaste tio åren.

”Om snöret inte håller, utan går av, är det bara att försöka med ett annat snöre”

Källa: Nalle puh - A. A. Milne

6. Metodredovisning

6.1 Studiens tillvägagångssätt

Efter åtskilliga ”snören” kom vi fram till att göra en undersökning av pedagogers upplevelser av dyslexiupptäckter på gymnasienivå. Vi utgick ifrån empirin, det vill säga att vi har gjort en induktiv studie med en kvalitativ utgångspunkt. Att man studerar något induktivt betyder enligt Hartman (1998) och Merriam (1994) att man utgår ifrån en observation eller en intervjuundersökning och att man förutsättningslöst går in i en studie utan någon form av teori att luta sig mot. Begrepp och hypoteser är inte med från början utan föds däremot ur den information, de data, man får fram ur observationen eller intervjuerna. Merriam (1994, sid 35) menar att:

Kvalitativ metod är induktiv, vilket innebär att den fokuserar på process, förståelse och tolkning snarare än att vara deduktiv och experimentell.

Enligt Reinecker (2003) utgår man från en iakttagelse som sedan väcker funderingar och frågor angående ett specifikt område. Det kan också vara idéer man får och så utgår man ifrån dem och försöker hitta svar och slutsatser till dessa. Härifrån skapar man frågor eller påståenden som man undersöker och till slut får man förhoppningsvis ett svar på frågan eller ett bekräftande/icke bekräftande på påståendet. Men det finns vissa krav för att det ska anses vetenskapligt, bland annat ska man komma fram till slutsatser och resultat på egen hand, någon (handledare, annan lärare) ska gå i god för att rapporten är vetenskaplig och rapporten bör vara avgränsad. Dessutom bör det inte redan finnas studier av samma problem för att undvika plagiat och man bör lägga sig på en relevant svårighetsgrad.

Vår studie tog sin början med att vi fick ändra idé ett antal gånger på grund av att vi stötte på patrull i diverse sammanhang. Anledningen till att vi vill ta upp det är att vår tidsplan inte gick att hålla sig till och att vi fick väldigt lite tid till intervjuerna. Därav har vi bara fyra informanter.

Vi sökte efter gymnasieskolor i södra Sverige på Internet, där fick vi tag på en del adresser som vi E-postade till (se bilaga). Utav 18 tillfrågade var det 4 stycken som svarade att de gärna ställde upp. Vi bokade tid dels genom E-post och dels genom telefonkontakt. Informanterna fick intervjufrågorna skickade i förväg. I intervjuguiden (se.bilaga1) har vi skrivit specialpedagoger vid några tillfällen. När intervjuerna utfördes byttes detta ut till pedagog vid behov. Den första intervjun gjordes av bara en av oss eftersom den andre hade lite problem med ett försenat tåg. På den intervjun gjordes bara anteckningar eftersom minidiscen (inspelningsapparaten) var på det försenade tåget. De tre resterande intervjuerna gick till så att en av oss intervjuade medan den andre gjorde anteckningar, samt att vi spelade in allt med informanternas medgivande. Därefter skrev vi rent anteckningarna och lyssnade av inspelningarna, la till det vi missat men vi har inte transkriberat det vill säga att vi inte har skrivit av ordagrant vad som sades. För att bibehålla anonymiteten har vi valt att döpa

informanterna till A, B, C och D. Analysmomentet bestod sedan i att analysera och kategorisera de separata intervjuerna. Vi letade efter kategorier som belyste vilka skillnader det fanns i informanternas svar för att ge en nyanserad bild av vad som kom fram. De kategorier vi använde oss av var: dyslexiidentifiering samt hjälpmedel och resurser.

6.2 Val av metod

Enligt Trost (1997) finns det olika slags intervjuer, kvantitativa eller kvalitativa. Kvalitativa intervjuer menar Trost är komplexa, tolkningsbara svar på raka, enkla frågor som kan kategoriseras och analyseras. När det gäller att välja mellan kvantitativa och kvalitativa intervjuer skriver Trost att om man vill ha reda på hur ofta, hur många eller hur vanligt något är ska man välja en kvantitativ metod men vill man undersöka, förstå eller hitta mönster ska man välja en kvalitativ metod. Trost beskriver de kvalitativa intervjuerna som dels standardiserade, det vill säga att man ställer samma frågor utan variation till olika informanter (detta är dock mer utmärkande för den kvantitativa metoden till exempel i en enkät) och dels som strukturerade, semistrukturerade/ostrukturerade. Även de strukturerade kan användas i kvantitativa intervjuer, där enkäten har fasta svarsalternativ. Men "en hög grad av strukturering" har enligt Trost även den betydelsen att man vet vad man vill fråga om och fokus ligger på det ämnet, att man håller sig till det området.

Vår studie är således en kvalitativ studie där vi har samlat in kvalitativ data i form av semistrukturerade intervjuer för att få en förståelse för informanternas erfarenheter av dyslexiupptäckter och för att kunna besvara problemformuleringen. Genom att använda sig av intervjuer söker man som intervjuare en uppfattning om hur något är och får tillträde till den intervjuades tänkande och kan därigenom skaffa sig en bild av dennes upplevelser och erfarenheter (Kvale, 1997 och Trost, 1997).

Anledningen till att vi valde just denna metod är ganska uppenbar eftersom vi inte är ute efter att få reda på några kvantiteter som till exempel hur många som upplevt något utan *hur* och *vad* man erfarit. Vi ville ha möjlighet att kunna diskutera runt frågorna, något vi kände gav ett mer nyanserat resultat vilket också visade sig vara bra för att förstå komplexiteten runt diskursen. Vi hade kunnat göra ett kvantitativt metodval och skickat ut enkäter för att få ett större material men även tid och ekonomi styrde. Vi utförde en intervjuguide med öppna frågor där vi använde oss av riktlinjer för vilka frågor man vill ha svar på och i vilken riktning man vill gå med samtalet (Grönmo, 2006). Tanken var att respondenten fritt skulle berätta samtidigt som vi vägledde.

Innan intervjuerna utfördes fick vi tillåtelse av informanterna att spela in intervjuerna på en minidisc/bandspelare.

6.3 Urval av intervjupersoner

Vi visste innan vi började med intervjuerna att det bland annat är specialpedagogerna på skolor som gör dyslexitest. Därför var det denna yrkesgrupp som blev relevant för vår studie. På grund av att den för studien aktuella populationen är så pass omfattande har vi enligt Hartman (1998) gjort en urvalsundersökning. Vi gjorde således ett strategiskt urval när vi valde ut informanterna på gymnasieskolorna. Genom brev via E-post fick vi

4 pedagoger att ställa upp för en intervju. Våra informanter var två rektorer, en biträdande rektor/specialpedagog och en specialpedagog.

6.4 Avgränsningar

I vår undersökning har vi valt att intervjua fyra pedagoger på kommunala och fristående gymnasieskolor i södra Sverige. Anledningen till att vi valde gymnasieskolor hänger ihop med den process vi gått igenom under studiens gång samt på grund av den diskussion vi haft med en samordnare på ett universitet. Hon upplevde att det fanns en ojämn fördelning om medvetenheten av dyslexi hos dyslektiker.

6.5 Etik

Vi har följt de forskningsetiska principer som finns antagna av Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (URL 8) där man ställer fyra huvudkrav:

1. Informationskravet: Forskaren skall informera berörda om den aktuella studiens syfte.
2. Samtyckeskravet: Deltagare i en studie har själva rätt att bestämma över sin medverkan.
3. Konfidentialitetskravet: Uppgifter om alla personer i en undersökning skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifter skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av det.
4. Nyttjandekravet: Har man samlat in uppgifter om enskilda personer får dessa endast användas för forskningsändamål.

6.6 Validitet och tillförlitlighet

Patel & Tebelius (1987) menar att validitet (giltighet) innebär att vi som forskare verkligen mäter det vi avser att mäta i vårt syfte. Vi anser att vår studie har en hög validitet. Tillförlitligheten ska påvisa pålitligheten i arbete. Med detta menar vi att tillförlitligheten utifrån vår forskning i största möjliga mån är utförd med en så hög pålitlighet som möjligt. Vi har försökt att ha alla försiktighetsåtgärder i åtanke för att få en så hög tillförlitlighet som möjligt. Vi är dock medvetna om att forskaren aldrig kan uppnå total vetenskaplig noggrannhet eftersom forskaren inte vet om informanten påverkats av studien. Vi har försökt i möjligaste mån att inte färga studiens gång men självklart har den vår tolkning.

Det svåraste i en studie är nog att vara så objektiv som möjligt. Detta förenar Hartman (1998), Merriam (1994), Ehn & Klein (2007) med Foucault (Persson, 2001) de menar att svårigheten i forskning är att förhålla sig neutral och att inte färga studien, varken vid observationer, intervjuer eller i resultatet, vilket i stort sett är omöjligt. Som vi har förstått så finns det diskussioner om hur den personliga präglingen gör studien tillräckligt vetenskaplig, främst i induktiv kvalitativ forskning. Men Foucault (Persson, 2001) påpekar att just detta gör den humanvetenskapliga forskningen unik genom att vi intar två roller, både att man blir forskningens subjekt genom att definiera vad som är

vetenskapligt samtidigt som vi är objektet för den teoretiska och empiriska beskrivningen. Han menar också att denna ”dubbelhet” har bidragit till en obalans i den humanvetenskapliga forskningen. Han skriver:

att den enda möjligheten att förstå mänskligt handlande i relation till samhälleliga företeelser är att göra detta i dess historiska, politiska och institutionella sammanhang. Det är i sådana diskurser det mänskliga handlandet kan analyseras och förstås (Persson, 2001 sid. 40)

Vi är medvetna om att resultatet från våra intervjuer saknar adekvat replikation det vill säga, det är inte möjligt för någon annan att identiskt återge dessa intervjusvar under exakt samma intervjuförhållanden. Skälet till detta står att finna i det faktum att intervjuerna bygger på den enskilda individens erfarenheter av sin egen verklighet (Backman, 1998 sid. 37). Vi är dessutom medvetna om att svaren kan bli lika varandra, men inte identiska eftersom det är olika individer/pedagoger vi har intervjuat.

”500 000 svenskar lider av dylexi”

Källa: Helsingborgs Dagblad

7. Resultatredovisning

Vi har intervjuat 4 pedagoger; 2 rektorer, 1 biträdande rektor på halvtid och specialpedagog på halvtid och 1 specialpedagog. De är samtliga kvinnor från 46 – 55 års ålder. De är alla lärare i grunden med olika inriktningar såsom specialpedagog med inriktning på komplicerad inläring, speciallärarutbildning för grund och gymnasieskola, rektorsutbildning och webbkursutvecklare för matematiksvaga. Vi har varit på 3 friskolor och 1 kommunal skola där elevantalet varierar från 140 – 850 elever. Den skola som har 140 elever har i dagsläget 3 dyslektiker, skolan med 200 elever har 4 stycken, skolan med 204 elever har 2 med diagnos och 3 potentiella och den största skolan med 850 elever har 22 elever med dyslexi. Vilket procentuellt ser ut att stämma ganska bra med de generella siffror av dyslektiker som finns på Svenska Dyslexiföreningens hemsida (URL 1). Våra informanter har arbetat som pedagoger/specialpedagoger i 4, 6, 20 respektive 34 år. Vi har valt att kalla våra informanter för **A**, **B**, **C** och **D** i slumpvis utvald ordning.

7.1 Dyslexiidentifiering

Informanterna A, B och C använder sig av olika tester och avscanningsmetoder för att identifiera dyslektiker medan D mer satsar på att lära känna eleven genom samtal, D använder sig av dessutom av nationella prov och lärarkompetens för att identifiera elever med dyslexi.

A skannar själv av alla nya ettor samt de eventuellt nya i tvåan och trean första veckan. Därefter har hon med lärarnas hjälp samtal med alla elever, lärarna har samtal med dem som inte visar något och hon själv tar hand om de elever som ”dippar”.

B har ingen direkt metod, de använder sig av ett läsförståelseprov och ett ordkunskapsprov. Men detta prov ligger bara till grund för vilket spår (nivå) eleven ska välja. Givetvis ger detta prov också en indikation på om det är något som inte står rätt till. Eleverna gör även en form av självskattning över vilken nivå de ligger på. I kombination med prov och samtal försöker man få eleven att hamna på rätt nivå.

C använder sig av olika dyslexitest där man tittar på läs- och skrivtestens värde vilket kallas ”Staninevärde”. Man använder sig av en skala mellan 1- 9. Man tittar på varje enskild elevs värde därefter hela klassens värde. Har man 1-2 så följs detta upp eftersom detta kan innebära att eleven har läs- och/eller skrivsvårigheter. Istället för att kalla det för utredning har de valt att kalla det för intervju. I denna intervju scannas elevens fonologiska medvetenhet och hur språket är uppbyggt. De kontrollerar deras avkodning och läsförståelse, där man tittar på läshastighet, hörförståelse och ordförståelse. Elevens sekvensminne checkas av genom fri skrivning.

D har inga metoder, mycket beroende på att de inte har någon specialpedagog på skolan. De verktyg de har är samtal och prov och lärarnas kompetens, då främst i svenska och engelska.

Ingen av informanterna kan själva göra en diagnos på dyslexi, men A och C gör själva läs- och skrivtesterna medan B och D inte har några pedagogiska tester utan skriver ut en remiss med hjälp av skolsköterska till andra instanser såsom logoped eller psykolog.

A gör läs- och skrivtesterna själv men ställer inte diagnos själv utan det gör en utomstående logoped eller psykolog som gör ett Wisktest.

B har valt att skicka iväg eleven på remiss till specialist vid misstanke och anledningen är att det tar för mycket tid i deras verksamhet om de skulle göra det själva.

C arbetar med att titta enskilt på eleven, flera gånger utförs pedagogiska tester och intervjuer innan de avgör om de ska tillkalla en psykolog som fastställer diagnos. Det finns 2 specialpedagoger på skolan som samarbetar med varandra och tillgodoser elevernas behov. Det är specialpedagogerna som gör de olika "obligatoriska testerna" och psykologen som ställer diagnosen.

D går igenom skolhälsojournaler i ettan, pedagogerna samtalar mycket med sina elever och försöker lära känna dem ordentligt innan de börjar med diagnoser och annat. De har samtal, mentorer och skolsköterskan som hjälps åt att identifiera eventuella problem, inte bara dyslexi. Mentorerna samtalar ofta med eleverna de tre första veckorna och sedan har svensklärarna extra koll på eleverna i början. Men de vill inte ha några diagnoser första veckorna utan de vill lära känna eleven först. Däremot anser de att det skulle vara önskvärt att överlämningen från grundskolan var lite bättre. Misstänker de att någon har dyslexi efter dessa veckor så diskuteras detta med rektor, skolsköterska och den specialpedagogutbildade lärare som de har och skolsköterskan skriver en remiss till sjukhuset eller psykolog för vidare utredning och diagnos.

A, C och D är eniga om att antalet dyslektiker inte har ökat idag medan B tror att det är vanligare med dyslexi idag.

A menar att man knappt visste vad dyslexi var förr, fast nu tycker hon att det slagit över lite åt andra hållet. "Ett handikapp är lika stort som vad omgivningen är", det är lite hysteri över det ibland och hon tror att det finns ett tolkningsproblem av definitionen av dyslexi med i bilden. **A** tror inte att det är fler dyslektiker idag.

C menar att dyslexi är lättare att upptäcka idag eftersom man har mer kunskaper. Man har möjlighet att göra fler pedagogiska tester för att kunna upptäcka dyslektiker. Fast hon ser ingen ökning av dyslexi "Nej, det har varit detsamma, men man har mera förståelse idag".

D kan utifrån sina egna personliga erfarenheter se att det kanske har blivit en ökad förståelse för problemet. Hon tror inte att det är någon skillnad på antalet dyslektiker idag, däremot tror hon att koncentrationssvårigheter och andra bokstavskombinationsproblem har ökat.

B tror att det är vanligare med dyslexi idag och i och med det är det lättare för eleven att ta till sig utredningen. Det är inte lika skambelagt längre men det är också svårare för att de är duktigare på att gömma sig.

Däremot är de ganska eniga om att det har blivit en ökad förståelse av problemet och att miljön påverkar dyslektikerns framgångar. Informant A säger:

”Miljön påverkar också hur man tar sig an problemet på olika skolor.”

Vad som kommit fram under denna studie är tvåspråkighetens betydelse i dyslexiidentifieringen. Man har svårt att skilja på dyslexi och språkproblem eller både och.

A: Tvåspråkigheten kan också ställa till problem för att det då blir svårt att utreda om det är språket i sig självt eller dyslexi som försvårar lärandet. Även ifall man blandar in ett tredje språk går det inte entydigt att utesluta dyslexi eller språksvårigheter och detta gör det svårt att ställa rätt diagnos.

B säger följande om tvåspråkigheten: ”Tvåspråkigheten ställer till det, svårt att leva med två språk.” **B** menar att ha två språk kan ställa till en hel del problem då detta ökar i vårt samhälle vilket leder till att problematiken kring dyslexiupptäckten blir svårare. Idag när informationssamhället är här blir det viktigare med läsförståelse och klyftan mellan de som kan läsa och skriva och de som inte kan läsa och skriva blir mycket tydligare.

C säger att undervisningen har förändrats då man förr hade högläsning, numera är det inte så, i stället delas det ut en massa stenciler och var och en får läsa för sig själv.

D anser att tvåspråksproblematiken ställer till det för många.

7.2 Hjälpmedel och resurser

Det skiljer sig inte speciellt mycket åt på de olika skolorna, man har på ett ungefär liknande hjälpmedel att tillgå. Det som skiljer sig är möjligtvis hur man tar reda på vilka hjälpmedel som behövs. Informanterna A, C och D provar sig fram i en diskussion med eleven vad eleven behöver medan B styrs av utredarens utlåtande. Informant D menar att det inte bara finns traditionella hjälpmedel som lösning:

– Jag skulle också vilja säga att hjälpmedel inte alltid är enda lösningen för en dyslektiker. Som jag ser det så är det brist på självkänsla och självförtroende som är det största problemet för många.

A provar sig fram till vilket stöd eleven behöver. De har inspelade böcker, datorer, lästräning, stava rätt- hjälpmedel (Vital), program som man kan låna hem och lägga in i datorn hemma för att kunna scanna av information, see-penn, längre tid vid prov, muntliga prov, writeboard och det nya som gäller nu enligt **A** är minnesarbetsträning.

C berättar att ett åtgärdsprogram görs som är väldigt individuellt för varje elev. Man pratar med eleven där man tillsammans försöker komma fram till lösningar och förbättringar. Elever brukar diskutera med specialpedagogen om vad de har svårt med. Dyslexi går inte att "bota" utan man får använda sig av adekvata hjälpmedel. Eleven får använda sig av hjälpmedel som; inläst material som finns på biblioteket, Daisyspelare, program som laddas hem i datorn. Detta finns även till mobiler, vilket är väldigt populärt hos eleven eftersom att det inte är så synbart som Daisyspelare och ingen som lägger märke till att du har ett funktionshinder. Annan hjälp som finns är ett rättstavningsprogram som heter "stava rätt 3". Det finns 4 olika träningsprogram utvecklade för dyslektiker som ligger i nätverket på skolans datorer. På skolan erbjuds dessutom gratis kopieringskort. Man kan få studietips från specialpedagogen om hur eleven ska planera sin studiesituation. De kan få längre skrivtider vid prov och särskilda rum samt få göra muntliga prov.

D Alla elever har bärbara datorer vilket underlättar för dem med dyslexi, där har de program som de behöver. De hjälps åt att ta reda på vad eleven behöver, det står också på utredningsresultaten i de fall det finns ett sådant. Man har möjlighet att få mer tid på prov, muntliga prov, talböcker, cd-skivor, Textit som är ett webb-baserat svensk- och engelskläsprogram och bärbara datorer. De undersöker nya hjälpmedel hela tiden men eleverna tycker inte är alltid att det är så enkelt. De får förslag i utredningen av logopeden men det är inte alltid det är de bästa hjälpmedlen för just den eleven. "Jag skulle också vilja säga att hjälpmedel inte alltid är enda lösningen för en dyslektiker. Som jag ser det så är det brist på självkänsla och självförtroende som är det största problemet för många."

B skaffar den hjälp eleven behöver genom det utlåtande skolan får från utredaren, och **B** upplever att många tycker att det är skönt att få reda på vad det är. De har talböcker, längre tid på sig vid prov, spela in lektioner och talsyntes på personlig dator (ett hjälpmedel de får som är personligt). De får även anteckningshjälp av klasskamrater.

Vi vill också lyfta fram hjälpmedlens/utredningarnas positiva och negativa funktioner och informant A och C påtalar gärna hjälpmedlens positiva funktion för dyslexielever medan A, B och D är lite mer tveksamma då de har elever som inte vill ha den hjälpen.

A poängterar att specialpedagogerna har en betydande roll som resurs för elever med särskilda behov. **A** upplyser oss om att de har frångått att diagnostisera eleverna för att de anser att eleverna inte är behjälpa av detta. **A** upplever att Sigri Madisons metod är det som fungerar bäst men andra metoder såsom Maj-Guns läs- och skrivmetod användes också, och denna metod fungerar bra. Flera metoder användes för att täcka behovet. **A** säger: ”Dessutom är det elevens acceptansnivå på hjälpmedlen som avgör dess funktion.”

C påtalar att specialpedagogerna har en betydande roll som resurs för elever med särskilda behov. Specialpedagogerna tillsammans med eleverna utarbetar de adekvata hjälpmedlen som ökar inlärningsförmågan. **C** använder sig utav ett läs- och skrivtest som görs första året i gymnasiet. Här kollas elever upp som får testresultat 1 och 2 på staninevärdet. Därefter görs ytterligare tester på dessa elever för att kunna diagnostisera hjälpbehoven. I regel fungerar verktygen väldigt bra menar **C** eftersom man kan fånga upp de elever som har dyslexi och därmed kan man sätta in rätt pedagogiska medel.

B anmärker på att de har väldigt små problem med dyslexi och det är inte alltid så att eleverna vill ha hjälp. **B** använder sig inte av några verktyg förutom ”provet” som är ett läsförståelse- och ordkunskapsprov. Detta prov är egentligen ett prov som ligger till grund för elevens inriktning på gymnasiet. **B** anser att samtal och resultaten på provet ger den indikation som behövs för att kunna göra en rättvis bedömning av funktionshindret.

D upplyser att det är svårt att hitta hjälpmedel som passar varje enskild elev. **D** påpekar att de inte har någon specialpedagog på skolan och därför inte gör några speciella prov på eleverna. Däremot anser **D** att hennes lärarkollegor har den kompetens som krävs för att kunna fånga upp barn med läs- och skrivsvårigheter. Vid eventuell misstanke om dyslexi skickas en remiss till sjukhuset och logopeden. Logopeden gör därefter en utredning och eventuell diagnos, som de sedan följer.

Resurser kan man tolka på fler än ett sätt. Vi menar i vår undersökning dels rent ekonomiskt men också tid och kompetens.

Ekonomiskt kan vi inte hitta några skillnader, alla skolorna anser att det inte handlar om några stora pengar och det går alltid att samarbeta runt den ekonomiska frågan med andra berörda. Informant A säger:

– Nej inte direkt, men man får vara lite smart och se till att vissa grejer kan betalas av andra, lite samarbete över budgetområdena. Jag har 20 000 både för grundskola och gymnasiet och det räcker. Vi kopierar mycket och använder aldrig fylleriövningar.

Dessutom satsar man över lag på kompetensutveckling både för specialpedagoger och för lärare. Däremot beror det nog på vem man pratar med. Man kan läsa ut av svaren att specialpedagogerna är mer kritiska till lärarnas kompetens än vad rektorerna är.

A säger att hon utbildar nya lärare i dyslexi inom skolan. **A** säger vidare att de lärare som är på gymnasienivå saknar kunskap om dyslexi. Specialpedagogerna får genomgå en vidareutbildning var tredje år. Många gånger måste man gå ner på basicnivå för att lärarna skall kunna visualisera dyslektikernas problematik. **A** poängterar att specialpedagogerna har en betydande roll som resurs för elever med särskilda behov.

B påtalar att de inom koncernen har 3 specialpedagoger att tillgå vid upptäckt av dyslexi. Det finns även möjligheter för vidare utveckling för lärare som vill fördjupa sig i dyslexi. Men samtidigt säger hon också att det inte finns någon speciell lärare med dyslexikompetens.

C berättar att de är två stycken specialpedagoger som verkar på skolan. Deras arbetsområden är hela skolan och därmed anser hon att kompetensbehovet är uppfyllt. Men samtidigt önskar hon att lärarna skulle ha större kompetens inom dyslexiområdet. Vid en eventuell högre kompetens hos lärarna skulle detta medföra en mer positiv atmosfär för dyslexieleverna. **C** påtalar att specialpedagogerna har en betydande roll som resurs för eleverna med särskilda behov.

D upplyser om att svensklärarna och engelsklärarna går kontinuerligt på kompetensutveckling och ambitionsnivån är hög på att lärarna skall få rätt kompetens och utbildning. Det är väldigt viktigt att kompetensen finns där den skall användas, bland eleverna. **D** förklarar att dom lägger kompetensutveckling på deras svensk- och engelsklärare, som skall kunna ta hand om dyslexielever i "klassrummen", där **D** säger följande: "Vi jobbar bara lite i elevvårdsteam för vi vill ha hjälpen där den behövs, i klassrummet".

”Uppriktighet är inte att säga det man tänker utan att mena det man säger”

Källa: Hypolite de Livry

8 Diskussion

Vi kan bara utifrån vår undersökning konstatera att det finns både vilja, resurser och kompetens för att ta hand om och identifiera dyslektiker på gymnasienivå. Men i vissa skolor saknas huvudresurser såsom specialpedagoger och kompetent personal (dyslexiutbildade) vilket är helt i linje med den litteratur som vi tidigare redovisat i vår studie.

Dyslexiidentifiering är ingalunda ett lätt och otvetydigt arbete och det är styrt av skollagen och en tolkningsbar definition, vilket vi menar är svaret på hela vår problemformulering. Att det förväxlas med och att det inte riktigt går att dra en gräns från läs- och skrivsvårigheter gör att det hela blir mer komplicerat och komplext. Vi har i teoridelen redovisat olika avhandlingar och annan litteratur för att belysa det komplexa i problemet med att identifiera dyslektiker. Det är många faktorer att ta hänsyn till och det är lätt att ta fel sorts beslut.

Dyslexi är, som vi skrivit många gånger och inte kan poängteras nog många gånger, ett komplext begrepp som är svårdefinierat och där handikappsbegreppet är svårformulerat. Handikappet flyter ut i sidosvårigheter, vi kan exempelvis hitta skriv- och lässvårigheter långt ut i periferin. Dessa svårigheter kan bland annat bero på tvåspråkigheten. I andra ändan av periferin har vi rent fysiologiska svårigheter som gör det svårt att skriva eller läsa. Som exempel kan synproblem nämnas. Den satsning som samhället gjort på skolorna idag gör att icke visuella och komplexa handikapp inte har tilldelats de resurser som dessa handikapp behöver/kräver. Skolornas samarbete med logopederna är, vad vi kan se utifrån vår studie inte optimalt. Kanske skulle en utbildad logoped vara till hjälp den första terminen på gymnasiet. De skulle kunna vara ett stöd till specialpedagogerna samt kunna hjälpa till med identifieringen av potentiella dyslexifall. Trenden är dock att det ska till hjälp i så tidig ålder som möjligt vilket är i linje med Myrberg (2007) och Elbro (2004) i diskussionen om fonologisk medvetenhet. Forskare har också kommit fram till att det inte är metoden som är det viktiga utan hur vi ser och bemöter dessa barn (konsensusprojektet). Det kan vara, som vi redovisade i teoridelen: krav på *extra tid och omsorg* för barn i riskzonen eller att *träna elever att ta risker* för att öka på självkänslan. Man är relativt ense om att dyslektiker kan träna upp sina färdigheter och den mest relevanta modellen är kanske den fonologiska förklaringsmodellen som vi nämnt tidigare. Kan man möta dessa barn redan i tidig ålder tror vi att problemen på gymnasienivå och senare skulle minska drastiskt.

Vad vi har kunnat läsa ut av våra informanternas svar så skulle man behöva utbilda specialpedagoger i större grad än man gör i dag, dessutom finns en önskan om att en del av lärarutbildningen skulle innehålla teorier och praxis med problematiska och/eller handikappsriktade studier för att öka förståelsen hos lärarkåren. Men till detta krävs resurser och det är nog där anser vi, med forskningen som stöd, att ett stort hinder ändå ligger. Inte så att man inte har pengar till hjälpmedel eller utredningar utan att man

”Kära Örebroare”

Källa: Kung Carl XVI Gustav

skulle behöva mer kunskap och fler idéer om hur man kan lösa läs- och skrivsvårigheterna över lag i skolan. Det finns många idéer och tankar runt dessa problem och inte helt oväntat jämför man med hur det var förr. Informant C säger i ett uttalande att:

– Undervisningen har förändrats då man förr hade högläsning, numera är det inte så, i stället delas det ut en massa stenciler och var och en får läsa för sig själv.

Vi menar att så här små medel kan man ta till men man bör kanske revidera dem lite. Vi tror inte att en elev med dyslexi eller läs- och skrivsvårigheter har någon större lust att sitta och ha högläsning inför en hel klass, men i liten grupp eller enbart inför läraren är det en ypperlig övning. Det kan dessutom vara så att man inte identifierar dyslektikern i tid, det vill säga redan i förskolan eller ettan utan tror att de växer ifrån sina problem eller att man tror att barnet har andra sociala problem. Men dessa barn blir ofta extroverta och man fokuserar istället på fel åtgärd. Alternativt blir de osynliga och då finns det inget problem. Om detta beror på okunskap hos lärare eller ett dåligt ledarskap reder inte den här studien ut men studier pekar på att det är ett problem i skolan och givetvis påverkar det elevens studier genom hela livet. Givetvis kan vi inte utelämna föräldrarna i detta sammanhang. Det är trots allt de som känner sina barn bäst. Utan deras förståelse och engagemang kommer detta problem fortsättningsvis också att sopas under mattan. Ett samarbete mellan skolan och hemmet menar vi är en del av lösningen för detta komplexa problem.

Skolorna har ytterligare ett problem att brottas med och det är tvåspråkigheten eller om man vill säga, det mångkulturella samhälle som vi har i Sverige idag. De barn och ungdomar som växer upp som nysvenskar, upplever våra informanter, saknar något i sitt språk. Vi menar att det också är vårt ”kollektiva minne” som ställer till det. Man har varken sin egen historia eller det nya landets. Vi tänker då på sådant som inte är direkt uttalat till exempel kroppsspråk, normer, myter, oskrivna regler, intonationer (satsmelodier), pauser och kanske till och med skrattet. Alla dessa faktorer är kulturellt betingade och vi har olika erfarenheter och kunskaper som hjälper individen att förstå samhället och språket. Detta är det ”kollektiva minne” som Säljö (2005) beskriver eller vårt habitus av Bourdieu, (1994) om man hellre vill. Vi menar att detta påverkar hur vi tolkar och förstår en text, vi menar vidare att det här kan påverka de individer som är tvåspråkiga på ett negativt sätt och att det gör att det blir svårt att diagnostisera dyslexi eller om det då ”bara” är hemspråket som genererar denna felmarginal. Samtidigt menar vi också att dessa elever berikar det svenska språket med nya uttryck och fraser. Men det finns fler faktorer som påverkar språket och dyslexiupptäckter. Den massiva tekniska utveckling som vi genomgått och genomgår påverkar även den vårt moderna språk. Vi syftar här på mobiltelefonerna och textmeddelande. Med tanke på de subkulturella skrivsätten blir det svårare att upptäcka dyslexi. Detta fenomen förekommer även i datorvärlden.

Ett känt ansikte som har dyslexi är kung Carl XVI Gustaf, men kunskapen och vetenskapen om dyslexi är inte så känt och utbrett som själva handikappet är. Det är heller inte ovanligt att man gör sig lustig på handikappets bekostnad till exempel i media. I dagens dato känner man fortfarande skam och olustkänsla över att man har ett handikapp. Dessa känslor och den olustkänsla som kommer med detta gör att eleverna försöker dra sig undan och bli "osynliga". Att vara "dum", att man inte kan stava eller läsa gör att många tappar självkänslan. Detta i sin tur gör att studieresultatet dippar och i förlängningen blir det att en duktig elev på grund av sitt handikapp inte kan prestera det resultat som eleven egentligen är kapabel till. Det är inte enbart den egna självkänslan som ger en negativ tendens till inlärningen utan även andra elever (eller media) förstärker och förstör en "dummerjöns" roll. Det rätta ordet för denna handling är mobbing. Denna handling görs enligt oss av okunskap och ovetande.

I texten ovan har vi beskrivit en stor del orosmoln och mörka exempel. Men allt är inte becksvalt. Skolorna har vilja och styrdokument (skollagen) att arbeta för en human och rättvis skolgång för sina elever. Därför tror vi att skolorna gör allt de kan med de resurser de har till sitt förfogande. Som vi ser i intervjuerna och den debatt som förekommer i medierna genomförs flera olika försök för elever med dyslexi och/eller andra handikapp, så att de kan få en så bekväm tillvaro som möjligt. Detta gör att vi har en tilltro till den vidare utveckling och framtid som väntar våra gymnasielever. De intervjuer vi gjort pekar alla åt ett och samma håll. De dyslexifall man upptäcker försöker man hjälpa på olika sätt. Vi håller med våra informanter att en bra och kostnadsfri metod är att ge eleverna möjlighet till längre tid vid provskrivning, vilket är en utomordentlig och rättvis behandling. Muntliga prov till elever med dyslexi kan bidra till att de svar och resultat som presteras visar rätt ambitionsnivå för dem.

Datoranvändningen har också visat sig öka motivationen och öppnat ett helt nytt perspektiv för elever med svårigheter att göra skolarbeten. Detta bekräftades även av våra informanter. Vissa skolor med en större budget har även tillgång till datorprogram, talböcker, program till mobiltelefonerna m.m. Dessa anser vi är en utomordentlig hjälp till elever, om de själva vill. Alla hjälpmedel som underlättar studiesituationen är positiva då de lättare kan smälta in i omgivningen utan hinder. Skolornas ambitionsnivå verkar vara tillräckligt höga för att tillgodose de upptäckta handikappsfallen. Men vi vill ändå påstå att den största resursen som dessa elever har att tillgå är specialpedagoger och logopedier. Med tanke på att dyslexi är ett så komplext och abstrakt handikapp behöver man lösa problemen i samråd mellan specialist, elev och föräldrar. Utifrån vår studie kan vi konstatera att problemet inte ligger i stödåtgärden i sig utan i identifieringen av dyslektiker.

Vi menar att det kanske vore bra om man har en rikstäckande kunskapsnivå för dyslexi hos pedagoger (lärare m.fl.) Den erfarenhet vi fått av undersökningen säger oss att olika skolor har olika behov av specialpedagoger. Vissa skolor behöver fler och det skulle kanske vara ett krav på att skolan hade en specialpedagog anställd. Vi är medvetna om att detta är en kostnadsfråga, men studerar man skolor ute i landet finns det de som klarar av detta utan mer ekonomiskt stöd. Det gäller att använda de resurser man har på ett adekvat sätt och samarbeta mot samma mål.

De intervjuer vi gjort, det massmediala bevakandet i denna diskurs och våra slutsatser pekar åt samma håll. Den allra första åtgärden som bör sättas in är att synliggöra och informera om dyslexi så tidigt som möjligt. På detta sätt tror vi också att skamkänslorna

minimeras och självkänslan byggs upp och därmed kommer dessa elever att prestera maximalt. Steg två är att våra politiker får upp ögonen för problemet och kan lägga resurser på skolan. Vårt tredje förslag är riktad lite till framtiden och här gäller det att fortsätta och nyskapa forskningsprojekt som undersöker och involverar nya adekvata hjälpmedel, metoder, strategier, och förslag på lösningar. Men detta är ihärdigt arbete som vi alla behöver bedriva tillsammans. Ty dyslexi är ingen sjukdom utan ett handikapp som inte går att bota.

8.1 Kritisk granskning

Den begränsning som gjorts i denna uppsats har formats efter ett antal informanter, vilket i sin tur har medfört att vi enbart har kunnat studera ett fåtal skolor. På grund av detta kan denna uppsats inte bli generell för dyslexiupptäckter i Sverige. För att få ett mer omfattande och rättvisande resultat bör svar från informanter samlas in från så många skolor som möjligt.

En annan påverkande faktor är de svar vi samlat in från informanterna. Med tanke på att skolorna måste tänka på sitt anseende kan vi inte säkert veta att de svar vi fått är helt ärliga. Vi kan bara utgå från att de svar vi fått är ärliga men vi har inte kunnat förankra det. Ytterligare en faktor i denna kontext som kan påverka svaren vi fått, är att vi skickat ut våra intervjufrågor i förväg till informanterna. Detta anser vi kan vara både positivt och negativt. Positivt kan vara att man som informant hinner förbereda sina svar, att man inte blir nervös eller att man inte drar ut för mycket på tiden, det negativa kan till exempel vara att man inte får spontana svar.

Värt att nämna är att intervjuaren kan påverka svaren genom att ställa ledande frågor. Eftersom att vi har fått en indikation (av samordnare) om att den hjälp dyslektiker fått tidigare yttrar sig ojämnt när studenten kommer upp på universitetsnivå samt de egna upplevda erfarenheter vi har som forskare finns alltid en risk att vi påverkar studien.

8.2 Vidare forskning

Vi är medvetna om att vår undersökning inte utmärker sig från tidigare forskning. Forskningsmässigt sett bidrar den inte med något nytt till diskursen men för oss personligen har den bidragit till vår utökade förståelse och utveckling. Det vi har saknat under studiens gång är forskning om tvåspråkighetens betydelse i dyslexiidentifieringen och därför föreslår vi detta till vidare forskning.

Referenslista

- Althoff, J. (1999). *Det mesta är osagt. En bok om språkets uttrycksmöjligheter*. Alfabetabokförlag, Solna.
- Andersen, H. & Kaspersen, L. B. (red.) (1999). *Klassisk och modern samhällsteori*. Studentlitteratur, Lund.
- Andersson, E. (1993). *Ord och stil 24: Grammatik från grunden*. Hallgren & Fallgren, Uppsala.
- Backman, J. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Studentlitteratur, Lund.
- Borgström, H. (2006). *Den hemliga koden*. Vetenskapsrådet, Stockholm.
- Bourdieu, P. (1994). *Kultursociologiska texter*. Symposium, Stockholm.
- Ehn, B. & Klein, B. (2007). *Från erfarenhet till text. Om kulturvetenskaplig reflexivitet*. Carlsson, Stockholm.
- Elbro, C. (2004). *Läsning och läsundervisning*. Liber, Malmö.
- Ericson, B. (red.) (2007). *Utredning av läs- och skrivsvårigheter*. Studentlitteratur, Lund.
- Grönmo, S. (2006). *Metoder i samhällvetenskap*. Liber, Malmö.
- Hartman, J. (1998). *Vetenskapligt tänkande - Från kunskapsteori till metodteori*. Studentlitteratur, Lund.
- Höien, T. & Lundberg, I. (1999). *Dyslexi. Från teori till praktik*. Natur och Kultur, Stockholm.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur, Lund.
- Merriam, S.B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Studentlitteratur, Lund.
- Myrberg, M. (2007). *Dyslexi - en kunskapsöversikt*. Rapportserie 2:200 Vetenskapsrådet.
- Myrberg, M. & Lange, A-L. (2006). *Identifiering, diagnostik samt specialpedagogiska insatser för elever med läs- och skrivsvårigheter: Konsensusprojektet*. Lärarhögskolan, Stockholm.
- Patel, R. & Tebelius, U. (1987). *Grundbok i forskningsmetodik*. Studentlitteratur, Lund.
- Persson, B. (2001) *Elevens olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Liber, Stockholm
- Rabe, A. T. (red.) (1996). *Boken om integrering. Idé, teori, praktik*. Corona AB, Malmö.
- Rienecker, L. (2003). *Problemformulering*. Liber AB, Stockholm.
- Samuelsson, S. (2002). *Läs och skrivsvårigheter: inte bara dyslexi*. Svenska Dyslexiföreningens och Svenska Dyslexistiftelsens tidskrift Dyslexi – aktuellt om läs- och skrivsvårigheter Nr 3/2002.
- Stadler, E. (1998). *Dyslexi en introduktion*. Studentlitteratur, Lund.

Sveriges rikets lagar § *Skollagen* (1085: 1100).

Svensson, I. (2003). *Phonological dyslexia. Cognitive, behavioural and hereditary aspects*. Svenska Dyslexiföreningens och Svenska Dyslexistiftelsens tidskrift *Dyslexi* – aktuellt om läs- och skrivsvårigheter Nr 1/2004.

Säljö, R. (2005). *Lärande & kulturella redskap. Om lärprocesser och det kollektiva minnet*. Nordstedts akademiska Förlag, Stockholm.

Trost, J. (1997). *Kvalitativa intervjuer (2: a uppl.)*. Studentlitteratur, Lund.

URL 1 <http://www.dyslexiforeningen.se/om%20dyslexi.html>

URL 2 <http://www.ki.se/dyslexi/pdf/definitioner.pdf>

URL 3

http://www.ne.se/jsp/search/search.jsp?h_search_mode=simple&h_advanced_search=faIse&t_word=fonologi&btn_search=S%F6k

URL 4 <http://www.arbetsformedlingen.se>

URL 5 <http://www.dyslexi.info>

URL 6

http://www.skolutveckling.se/publikationer/sokochbestall/_pid/publdbExternal/_rp_publicationSearch

URL 7

<http://afi3.ams.se/Go.aspx?chFrameCenterHexURL=687474703A2F2F616669332E616D732E73652F59726B656E2F59726B65734265736B7269766E696E672E617370783F6959726B6549643D323337>

URL 8 <http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000360/HS15.pdf>

Wellros, S. (1998). *Språk, kultur och social identitet*. Studentlitteratur, Lund.

Wertsch, J. (1998). *Mind in action*. Oxford University Press, Oxford.

Winther Jörgensen, A. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

Helena Olivestedt

Lund den 31 mars 2008

Nilay Useinovska

Pedagogiska Institutionen

Lunds universitet

Hej!

Vi heter Helena Olivestedt och Nilay Useinovska och läser pedagogik på C-nivå i Lund.

Vår uppgift är att skriva en uppsats utifrån en empirisk undersökning med syfte att ur ett specialpedagogiskt perspektiv undersöka vad som föregår dyslexiupptäckter.

Därför är vi intresserade av att få veta om ni skulle vilja hjälpa oss och ställa upp på en intervju? Intervjun beräknas ta ca 30 min. Vi kommer att behöva genomföra intervjun mellan den 9 och 16 april, i övrigt kan vi anpassa tid och plats efter vad som passar er. Vi kommer att vara närvarande båda två, en av oss kommer att hålla i intervjun medan den andre för anteckningar samt att vi med din tillåtelse gör en ljudupptagning av intervjun.

Allt som sägs under intervjun behandlas konfidentiellt, det vill säga att ingen annan än vi två som utför intervjun kommer att kunna identifiera intervjupersonerna.

Eftersom intervjun är frivillig har ni möjlighet att avbryta och ångra er när som helst, men när intervjun väl är slutförd kan vi inte längre utesluta materialet från vår undersökning.

Vi är verkligen tacksamma om ni kan tänka er att bli intervjuad, men om ni av någon anledning inte kan eller vill så vore det snällt om ni ändå hör av dig och meddelar oss detta, så att vi kan försöka få tag på någon annan så snart som möjligt. Ni får såklart också gärna höra av er om ni har några frågor kring intervjun eller undersökningens syfte.

Med vänliga hälsningar

Helena Olivestedt. E-mail: helena.olivestedt@gmail.com tele:0702231905

Nilay Useinovska. E-mail: nilay.useinovska@yahoo.se tele: 0735310321

Bilaga 2

Intervjuguide

Bakgrundsfrågor:

Skolform (kommunal eller privat)

Ålder

Kön

Vilken utbildning har du gått?

Hur många år har du arbetat som specialpedagog?

Får ni ofta gå på vidareutbildningar kring dyslexi?

Vad har du för uppgift som specialpedagog?

Hur många dyslektiker har ni på er skola?

Hur ser processen ut från misstanke av dyslexi till diagnos?

Följdfrågor vid diagnostisering:

Vilken/Vilka metoder används, vilka är benämningarna

(Fungerar metoden positivt eller negativt?)

Vilka verktyg har ni till ert förfogande?

Vilka verktyg använder ni?

Hur upplever du att verktygen fungerar?

Hur ställer ni diagnosen dyslexi?

Är du ensam eller är ni fler som tillsammans ställer diagnosen dyslexi?

Känns det som att du saknar något när du jobbar med att identifiera dyslektiker?

Hur ser nästa steg ut, efter diagnos?

Följdfrågor efter diagnostisering:

Vilka verktyg finns här till ditt förfogande?

(Fungerar de positivt eller negativt?)

Känns det som att du saknar något när du jobbar med att stödja dyslektiker?

Hur ser du på ekonomiska begränsningar och ekonomiska möjligheter?

Är det svårare eller lättare att upptäcka dyslektiker i dag jämfört med för 20 år sedan?

Har dyslexi ökat eller minskat bland elever under dessa år?

Hur tycker du att förändringen i att uttrycka sig i tal och skrift jämfört med för 20 år sedan påverkar dyslexiupptäckter?

Är det något mer du vill tillägga innan vi avslutar intervjun?